

Plinius
Über Bäume

Lateinisch/Deutsch

Reclam

made in Germany

Plinius

Über Bäume

Lateinisch/Deutsch

Ausgewählt, herausgegeben und übersetzt von Bernhard
Herzhoff

Reclam

Iohanni Poschmann amico octogenario

2022 Philipp Reclam jun. Verlag GmbH,
Siemensstraße 32, 71254 Ditzingen

Covergestaltung: Philipp Reclam jun. Verlag GmbH

Coverabbildung: Gemälde von Fjodor Alexandrowitsch
Wassiljew, 1869–71 (© Russian Look / akg)

Gesamtherstellung: Philipp Reclam jun. Verlag GmbH,
Siemensstraße 32, 71254 Ditzingen

Made in Germany 2022

RECLAM ist eine eingetragene Marke der Philipp
Reclam jun. GmbH & Co. KG, Stuttgart

ISBN 978-3-15-961987-3

ISBN der Buchausgabe 978-3-15-014252-3

www.reclam.de

Inhalt

Kapitel

**Eine Auswahl aus den Büchern 12-16 von Plinius'
Naturalis historia**

12 (1) [...] diu fuere ...

Libri XII/XIII: De peregrinis arboribus

14 (1) externae arbores indocilesque ...

Liber XV: De arboribus frugiferis

Liber XVI: De silvestrium arborum naturis

12,1-5 Einleitung: Vom hohen Wert der Bäume

Aus den Büchern 12 und 13: Ausländische Bäume

**12,6-13 Die Platane aus dem Orient, der größte
bekannte Baum**

**12,14-21 Einige andere nützliche Bäume des
Orientis und Afrikas**

**12,21-25 Einige Bäume in Persien und Indien -
unter anderen der größte Baum der Welt**

12,37-41 Mangrovenwälder am Persischen Golf

**12,51-68 Die kostbarsten Räucherharze und
Duftöle aus Bäumen Arabiens**

12,85-98 Duftende Rinden aus Fernost

12,111-123 Die Balsambäume in Judäa

13,26-40 Die Dattelpalme und ihr Liebesleben

**13,91-103 Das kostbare Zitrusholz der
Gliederzypresse aus Mauretanien**

**13,118 Das Rhododendron als typischer Baum
Kleinasiens und Griechenlands**

Aus den Büchern 14-16: Einheimische Bäume

14,1-7 Einleitung: Moralischer Exkurs

Buch 15: Obstbäume

**Buch 16: In Europa wildwachsende Bäume des
Waldes**

Anhang

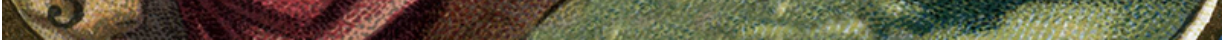
Zu dieser Ausgabe

Anmerkungen

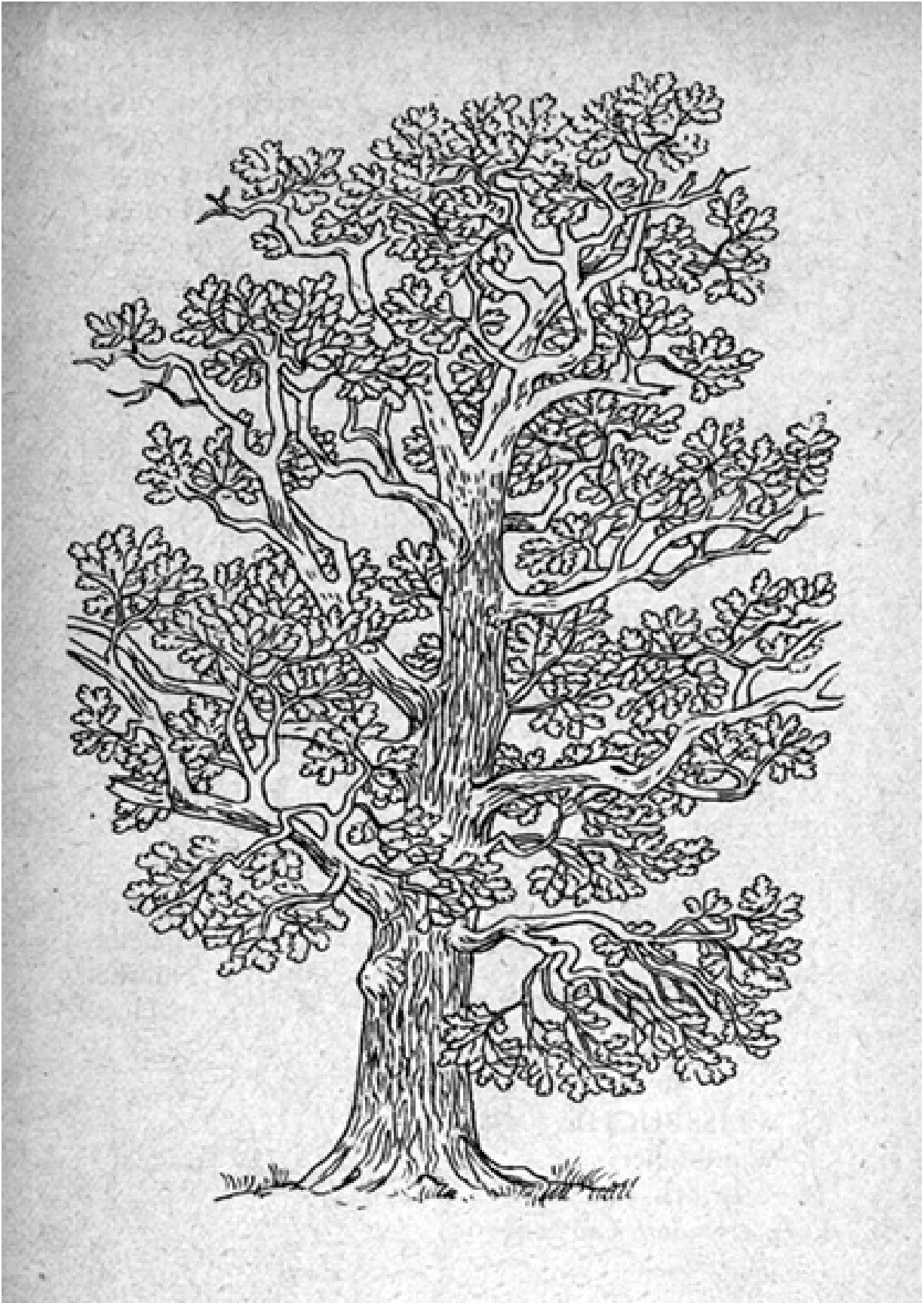
Literaturhinweise

Nachwort

**Eine Auswahl aus den Büchern
12-16 von Plinius' *Naturalis
historia***

12(1) [...] diu fuere occulta eius beneficia, summumque munus homini datum arbores silvaeque intellegebantur. hinc primum alimenta, harum fronde mollior specus, libro vestis. etiam nunc gentes sic degunt.

(2) quo magis ac magis admirari subit his a principiis caedi montes in marmora, vestes ad Seras peti, unionem in Rubri maris profundo, zmaragdum in ima tellure quaeri. ad hoc excogitata sunt aurium vulnera, nimirum quoniam parum erat collo, crinibus, manibus gestari, nisi infoderentur etiam corpori. quam ob rem sequi par est ordinem vitae et arbores ante alia dicere ac moribus primordia ingerere nostris.

(3) haec fuere numinum templa, priscoque ritu simplicia rura etiam nunc deo praecellentem arborem dicant. nec magis auro fulgentia atque ebore simulacra quam lucos et in iis silentia ipsa adoramus. arborum genera numinibus suis dicata perpetuo servantur, ut Iovi aesculus, Apollini laurus, Minervae olea, Veneri myrtus, Herculi populus. quin et Silvanos Faunosque et dearum genera silvis ac sua numina tamquam e caelo attributa credimus.

(4) arbores postea blandioribus fruge sucis hominem mitigavere. ex his recreans membra olei liquor viresque potus vini, tot denique sapes anni sponte venientes et mensae, depugnetur licet earum causa cum feris et pasti naufragorum corporibus pisces expetantur, etiam nunc tamen secundae.

(5) mille praeterea sunt usus earum, sine quis vita degi non possit. arbore sulcamus maria terrasque admovemus, arbore exaedificamus tecta. arborea et simulacra numinum fuere nondum pretio excogitato beluarum cadaveri atque ut, a diis nato iure luxuriae, eodem ebore numinum ora spectarentur et mensarum pedes. produnt Alpibus coercitas ut tum inexcuperabili munimento Gallias hanc primum habuisse causam superfundendi se Italiae, quod Helico ex Helvetiis civis earum fabrilem ob artem Romae commoratus ficum siccam et uvam oleique ac vini praemissa remeans secum tulisset. quapropter haec vel bello quaesisse venia sit.

Libri XII/XIII: De peregrinis arboribus

(6) sed quis non iure miretur arborem umbrae gratia tantum ex alieno petitam orbe? platanus haec est, in mare Ionium Diomedis insula tenus eiusdem tumuli gratia primum invecta, inde in Siciliam transgressa atque inter primas donata Italiae et iam ad Morinos usque pervecta ac tributarium etiam detinens solum, ut gentes vectigal et pro umbra pendant.

(7) Dionysius prior Siciliae tyrannus Regium in urbem transtulit eas domus suae miraculum, ubi postea factum gymnasium; nec potuisse in amplitudinem augescere aut alias fuisse in Italia ac nominatim Hispania apud auctores invenitur.

(8) hoc actum circa captae urbis aetatem, tantumque postea honoris increvit, ut mero infuso enutriantur. conpertum id maxime prodesse radicibus, docuimusque etiam arbores vina potare.

(9) celebratae sunt primum in ambulatione Academiae Athenis cubitorum XXXIII radice ramos antecedente. nunc est clara in Lycia fontis gelidi socia amoenitate, itineri adposita, domicilii modo cava octoginta atque unius pedum specu, nemorosa vertice et se vastis protegens ramis arborum instar, agros longis obtinens umbris ac, ne quid

desit speluncae imagini, saxea intus crepidinis corona muscosos complexa pumices, tam digna miraculo, ut Licinius Mucianus ter consul et nuper provinciae eius legatus prodendum etiam posteris putaverit, epulatum intra eam se cum duodevicensimo comite, large ipsa toros praebente frondis, ab omni adflatu securum, optantem imbrium per folia crepitus, laetiolem quam marmorum nitore, picturae varietate, laquearium auro cubuisse in eadem.

(10) aliud exemplum Gai principis in Veliterno rure mirati unius tabulata laxisque ramorum trabibus scamna patula et in ea epulati, cum ipse pars esset umbrae, quindecim convivarum ac ministerii capaci triclinio, quam cenam appellavit ille nidum.

(11) est Gortynae in insula Creta iuxta fontem platanus una insignis utriusque linguae monimentis, numquam folia dimittens, statimque ei Graeciae fabulositas superfuit Iovem sub ea cum Europa concubuisse, ceu vero non alia eiusdem generis esset in Cypro. sed ex ea primum in ipsa Creta, ut est natura hominum novitatis avida, platani satae regeneravere vitium, quandoquidem commendatio arboris eius non alia maior est quam soles aestate arcere, hieme admittere.

(12) inde in Italiam quoque ad surburbana sua Claudio principe Marcelli Aesernini libertus, sed qui se potentiae causa Caesaris libertis adoptasset, spado Thessalicus

praedives, ut merito dici possit is quoque Dionysius, transtulit id genus. durantque et in Italia portenta terrarum praeter illa scilicet quae ipsa excogitavit Italia.

(13) namque et chamaeplatani vocantur coactae brevitatis, quoniam arborum etiam abortus invenimus. hoc quoque ergo in genere pumilionum infelicitas dicta erit. fit autem et serendi genere et recidendi. primus C. Matius ex equestri ordine, Divi Augusti amicus, invenit nemora tonsilia intra hos LXXX annos.

(14) peregrinae et cerasi Persicaeque et omnes quarum Graeca nomina aut aliena, sed quae ex iis incolarum numero esse coepere, dicentur inter frugiferas. in praesentia externas persequemur a salutari maxime orsi.

(15) malus Assyria, quam alii Medicam vocant, venenis medetur. folium eius est unedonis intercurrentibus spinis. pomum ipsum alias non manditur, odore praecellit foliorum quoque, qui transit in vestes una conditus arcetque animalium noxia. arbor ipsa omnibus horis pomifera est, aliis cadentibus, aliis maturescentibus, aliis vero subnascentibus.

(16) temptavere gentes transferre ad sese propter remedii praestantiam fictilibus in vasis, dato per cavernas radicibus spiramento, qualiter omnia transitura longius seri aptissime transferrique meminisse conveniet, ut semel quaeque dicantur. sed nisi apud Medos et in Perside nasci

noluit. haec est cuius grana Parthorum proceres incoquere diximus esculentis commendandi halitus gratia. nec alia arbor laudatur in Medis.

(17) lanigeras Serum in mentione gentis eius narravimus, item Indiae arborum magnitudinem. unam e peculiaribus Indiae Vergilius celebravit hebenum, nusquam alibi nasci professus. Herodotus eam Aethiopiae intellegi maluit in tributi vicem regibus Persidis e materia eius centenas phalangas tertio quoque anno pensitasse Aethiopus cum auro et ebore prodendo.

(18) non omittendum id quoque, vicanos dentes elephantorum grandes, quoniam ita significavit, Aethiopus ea de causa pendere solitos. tanta ebore auctoritas erat urbis nostrae CCCX anno; tunc enim auctor ille historiarum condidit Thuriis in Italia, quo magis mirum est quod eidem credimus, qui Padum amnem vidisset neminem ad id tempus Asiae Graeciaeque aut sibi cognitum.

(19) Aethiopiae forma - ut diximus, nuper allata Neroni principi - raram arborem Meroen usque a Syene fine imperii per DCCCLXXXVI p. nullamque nisi palmarum generis esse docuit. ideo fortassis in tributi auctoritate tertia res fuerit hebenus.

(20) Romae eam Magnus Pompeius triumpho Mithridatico ostendit. accendi Fabianus negat, uritur tamen odore iucundo. duo genera eius: rarum id quod melius, arboreum, purae et enodis materiae nigri splendoris ac vel sine arte

protinus iucundi, alterum fruticosum cytisi modo et tota India dispersum.

(21) est ibi et spina similis, sed deprehensa vel lucernis igni protinus transiliente. [...]

(21) [...] nunc eas exponemus, quas mirata est Alexandri Magni victoria orbe eo patefacto.

(22) ficus ibi exilia poma habet, se ipsa semper serens. vastis diffunditur ramis, quorum imi in terram adeo curvantur, ut annuo spatio infigantur novamque sibi progeniem faciant circa parentem in orbem quodam opere topiario. intra saepem eam aestivant pastores, opacam pariter et munitam vallo arboris, decora specie subter intuenti proculve fornicato ambitu.

(23) superiores eiusdem rami in excelsum emicant silvosa multitudine, vasto matris corpore, ut LX passus pleraeque orbe colligant, umbra vero bina stadia operiant. foliorum latitudo peltae effigiem Amazonicae habet; ea causa fructum integens crescere prohibet. rarusque est nec fabae magnitudinem excedens, sed per folia solibus coctus praedulcis sapore et dignus miraculo arboris. gignitur circa Acesinen maxime amnem.

(24) maior alia pomo et suavitate praecellentior, quo sapientes Indorum vivunt. folium alas avium imitatur, longitudine trium cubitorum, latitudine duum. fructum cortice emittit admirabilem suci dulcedine, ut uno

quaternos satiet. arbori nomen palae, pomo arierae.
plurima est in Sydracis, expeditionum Alexandri termino.
[...]

(25) genera arborum Macedones narravere maiore ex
parte sine nominibus. [...]

[\(37\)](#) [...] Rubro mari, quod ibi Persicum vocavimus, longe in
terram aestus agente, mira arborum natura. namque
erosae sale, invectis derelictisque similes, sicco litore
radicibus nudis polyporum modo amplexae steriles harenas
spectantur. eadem mari adveniente fluctibus pulsatae
resistunt immobiles; quin et pleno aestu operiuntur totae,
adparetque rerum argumentis asperitate aquarum illas ali.
magnitudo miranda est, species similis unedoni, pomum
amygdalis extra, intus contortis nucleis.

(38) Tylos insula in eodem sinu est, repleta silvis qua
spectat orientem quaque et ipsa aestu maris perfunditur.
magnitudo singulis arboribus fici, flos suavitate
inenarrabili, pomum lupino simile, propter asperitatem
intactum omnibus animalibus. eiusdem insulae excelsiore
suggestu lanigerae arbores, alio modo quam Serum: his
folia infecunda, quae ni minora essent, vitium poterant
videri. ferunt mali cotonei amplitudine cucurbitas, quae
maturitate ruptae ostendunt lanuginis pilas, ex quibus
vestes pretioso linteo faciunt.

(39) arborem vocant gossypinum, fertiliore etiam Tylo minore, quae distat \bar{x} p. Iuba circa fruticem lanugines esse tradit linteaque ea Indicis praestantiora, Arabiae autem arborem, ex qua vestes faciant, cynas vocari, folio palmae simili. sic Indos suae arbores vestiunt. in Tylis autem et alia arbor floret albae violae specie, sed magnitudine quadriplici, sine odore, quod miremur in eo tractu.

(40) est et alia similis, foliosior tamen roseique floris, quem noctu conprimens aperire incipit solis exortu, meridie expandit; incolae dormire eum dicunt. fert eadem insula et palmas oleasque ac vites et cum reliquo pomorum genere ficos. nulli arborum folia ibi decidunt, rigaturque gelidis fontibus et imbres accipit.

(41) vicina his Arabia flagitat quandam generum distinctionem, quoniam fructus constant radice, frutice, cortice, suco, lacrima, ligno, surculo, flore, folio, pomo.

(51) cinnamomo proxima gentilitas erat, ni prius Arabiae divitias indicari conveniret causasque quae cognomen illi felicitis ac beatae dedere. principalia ergo in illa tus atque murra, haec et cum Trogodytis communis, tura praeter Arabiam nullis ac ne Arabiae quidem universae.

(52) in medio eius fere sunt Atramitae, pagus Sabaeorum capite regni Sabota in monte excelso, a quo octo mansionibus distat regio eorum turifera Sariba appellata; hoc significare Graeci mysterium dicunt. spectat ortus solis

aestivi, undique rupibus inuia et a dextera mari scopulis inaccesso. id solum e rubro lacteum traditur.

(53) silvarum longitudo est schoeni XX, latitudo dimidium eius. schoenus patet Eratosthenis ratione stadia XL, hoc est p. \bar{v} , aliqui XXXII stadia singulis schoenis dedere. attolluntur colles alti, decurruntque et in plana arbores sponte natae. terram argillosam esse convenit, raris fontibus ac nitrosis.

(54) attingunt et Minaei, pagus alius, per quos evehitur uno tramite angusto. hi primi commercium turis fecere maximeque exercent, a quibus et Minaeum dictum est. nec praeterea Arabum alii turis arborem vident, ac ne horum quidem omnes, feruntque \bar{iii} non amplius esse familiarum quae ius per successiones id sibi vindicent; sacros vocari ob id nec ullo congressu feminarum funerumque, cum incidant eas arbores aut metant, pollui atque ita religionem mercis augeri. quidam promiscuum tus iis populis esse tradunt in silvis, alii per vices annorum dividi.

(55) nec arboris ipsius quae sit facies constat. res in Arabia gessimus et Romana arma in magnam partem eius penetravere, Gaius etiam Caesar Augusti filius inde gloriam petiit, nec tamen ab ullo, quod equidem sciam, Latino arborum earum tradita est facies.

(56) Graecorum exempla variant: alii folio piri, minore dumtaxat et herbidi coloris, prodidere, alii lentisco similem subrutilo folio, quidam terebinthum esse, et hoc visum

Antigono regi allato frutice. Iuba rex iis voluminibus, quae scripsit ad C. Caesarem Augusti filium ardentem fama Arabiae, tradit contorti esse caudicis, ramis aceris maxime Pontici, sucum amygdalae modo emittere, talesque in Carmania apparere et in Aegypto satas studio Ptolemaeorum regnantium.

(57) cortice lauri esse constat; quidam et folium simile dixere: talis certe fuit arbor Sardibus, nam et Asiae reges serendi curam habuerunt. qui mea aetate legati ex Arabia venerant, omnia incertiora fecerunt, quod iure miremur, virgis etiam turis ad nos commeantibus, quibus credi potest matrem quoque teretem enodi fruticare trunco.

(58) meti semel anno solebat minore occasione vendendi; iam quaestus alteram vindemiam adfert. prior atque naturalis vindemia circa canis ortum flagrantissimo aestu, incidentibus qua maxime videatur esse praegnas tenuissimusque tendi cortex. laxatur hic plaga, non adimitur; inde prosilit spuma pinguis. haec concreta densatur, ubi loci natura poscat, tegete palmea excipiente, aliubi area circumpavita. purius illo modo, sed hoc ponderosius. quod in arbore haesit, ferro depectitur, ideo corticosum.

(59) silva divisa certis portionibus mutua innocentia tuta est: nemo saucias arbores custodit, nemo furatur alteri. at Hercules! Alexandriae, ubi tura interpolantur, nulla satis custodit diligentia officinas. subligaria signantur opifici;

persona additur capiti densusve reticulus; nudi emittuntur!
tanto minus fidei apud nos poena quam apud illos silvae
habent!

(60) autumno legitur ex aestivo partu; hoc purissimum,
candidum. secunda vindemia est vere, ad eam hieme
corticibus incisis. rufum hoc exit nec comparandum priori.
illud carfiathum, hoc dathiathum vocant. creditur et
novellae arboris candidius esse, sed veteris odoratius.
quidam et in insulis melius putant gigni, Iuba in insulis
negat nasci.

(61) quod ex eo rotunditate guttae pependit, masculum
vocamus, cum alias non fere mas vocetur ubi non sit
femina; religioni tributum, ne sexus alter usurparetur.
masculum aliqui putant a specie testium dictum. praecipua
autem gratia mammoso, cum haerente lacrima priore
consecuta alia miscuit se. singula haec manum implere
solita invenio, cum minore deripiendi aviditate lentius nasci
liceret.

(62) Graeci stagonian et atomum tali modo appellant,
minorem autem orobian. micas concussu elisas mannam
vocamus. etiamnum tamen inveniuntur guttae quae tertiam
partem minae, hoc est XXVIII denariorum pondus,
aequent. Alexandro Magno in pueritia sine parsimonia tura
ingerenti aris paedagogus Leonides dixerat, ut illo modo,
cum devicisset turiferas gentes, supplicaret. at ille Arabiae

potitus ture onustam navem misit et exhortatus est, ut large deos adoraret.

(63) tus collectum Sabotam camelis convehitur, porta ad id una patente. degredi via capital reges fecere. ibi decumas deo quem vocant Sabin mensura, non pondere, sacerdotes capiunt, nec ante mercari licet: inde inpensae publicae tolerantur; nam et benigne certo dierum numero deus hospites pascit. evehi non potest nisi per Gebbanitas, itaque et horum regi penditur vectigal.

(64) caput eorum Thomna abest a Gaza, nostri litoris in Iudaea oppido, $\overline{\text{LXXXIII}} \cdot \overline{\text{XXXVII}} \cdot \text{D p.}$, quod dividitur in mansiones camelorum LXV. sunt et quae sacerdotibus dantur portiones scribisque regum certae. sed praeter hos et custodes satellitesque et ostiarii et ministri populantur.

(65) iam quacumque iter est aliubi pro aqua, aliubi pro pabulo aut pro mansionibus variisque portoriis pendunt, ut sumptus in singulas camelos $\times \text{DCLXXXVIII}$ ad nostrum litus colligat, iterumque imperii nostri publicanis penditur. itaque optimi turis libra $\times \text{VI}$ pretium habet, secundi $\times \text{V}$, tertii $\times \text{III}$. adulteratur apud nos resinae candidae gemma perquam simili, sed deprehenditur quibus dictum est modis. probatur candore, amplitudine, fragilitate, carbone, ut statim ardeat, item ne dentem recipiat potiusque in micas frietur.

(66) murram in isdem silvis permixta arbore nasci tradidere aliqui, plures separatim, quippe multis locis

Arabiae gignitur, ut apparebit in generibus. convehitur et ex insulis laudata, petuntque eam etiam ad Trogodytas Sabaei transitu maris. sativa quoque provenit, multum silvestri praelata. gaudet rastris atque ablaqueationibus, melior radice refrigerata.

(67) arbori altitudo ad quinque cubita, nec sine spina, caudice duro et intorto, crassiore quam turis, et ab radice etiam quam reliqua sui parte. corticem levem similemque unedoni scabrum alii spinosumque dixere, folium olivae, verum crispus et aculeatum, Iuba olusatri. aliqui similem iunipero, scabriorem tantum spinisque horridam, folio rotundiore, sed sapore iuniperi. nec non fuere qui e turis arbore utrumque nasci mentirentur.

(68) inciduntur bis et ipsae iisdemque temporibus, sed a radice usque ad ramos qui valent. sudant autem sponte prius quam incidantur stacte dicta, cui nulla praefertur. ab hac sativa et in silvestri quoque melior aestiva. non dant ex murra portiones deo, quoniam et apud alios nascitur; regi tamen Gebbanitarum quartas partes eius pendunt. cetero passim a vulgo coemptam in folles conferciunt, nostrique unguentarii digerunt haud difficulter odoris atque pinguedinis argumentis.

[\(85\)](#) cinnamomum et casias fabulose narravit antiquitas princepsque Herodotus: avium nidis et privatim phoenicis, in quo situ Liber pater educatus esset, ex inviis rupibus

arboribusque decuti carnis quam ipsae inferrent pondere aut plumbatis sagittis; item casiam circa paludes, propugnante unguibus diro vespertilionum genere aligerisque serpentibus, his commentis augentes rerum pretia.

(86) comitata vero fabula est ad meridiani solis repercussus inenarrabilem quendam universitatis halitum e tota paeninsula exsistere tot generum aurae spirante concentu, Magnique Alexandri classibus Arabiam primum odoribus nuntiatam in altum. omnia falsa, si quidem cinnamomum idemque cinnamum nascitur in Aethiopia Trogydytis conubio permixta.

(87) hi mercatores id a conterminis vehunt per maria vasta ratibus, quas neque gubernacula regant neque remi trahant vel impellant, non vela, non ratio ulla adiuvet: omnium instar ibi sunt homo tantum et audacia. praeterea hibernum mare exigunt circa brumam, euris tum maxime flantibus.

(88) hi recto cursu per sinus impellunt, atque a promunturii ambitu argestae deferunt in portum Gebbanitarum qui vocatur Ocilia. quam ob rem illi maxime id petunt, produntque vix quinto anno reverti negotiatores et multos interire. contra revehant vitrea et aënea, vestes, fibulas cum armillis ac monilibus. ergo negotiatio illa feminarum maxime fide constat.